

Fuqarolarda huquqiy madaniyatni rivojlantirishda milliy g'oya tamoyillarining ijtimoiy-psixologik mexanizmlari

Psixologiya kafedra o'qituvchisi

Pardayeva Umida Muhtar qizi.

Toshkent davlat Nizomiy nomidagi O'zbekiston

Milliy Pedagogika universiteti o'qituvchisi.

Ramazonova Shaxnozabonu Obidovna,

Nizomiy nomidagi O'zbekiston Milliy

Pedagogika universiteti Milliy g'oya va huquq

yo'nalishi 1-bosqich talabasi.

Annotatsiya. Ushbu maqolada fuqarolarda huquqiy madaniyatni rivojlantirishda milliy g'oya tamoyillarining o'rni va ularning ijtimoiy-psixologik ta'sir mexanizmlari tahlil qilinadi. Milliy g'oya inson ongiga ta'sir qiluvchi kuch sifatida huquqiy ong, mas'uliyat, vatanparvarlik, ijtimoiy faollik va qonunga hurmat kabi fazilatlarining shakllanishiga yordam beradi. Shuningdek, huquqiy madaniyatning rivoji nafaqat davlat siyosati, balki fuqarolarning shaxsiy ongidagi ijtimoiy-psixologik jarayonlar orqali kechishi ko'rsatib o'tiladi. Maqolada milliy g'oyaning tarbiyaviy, ma'naviy va axloqiy omillar orqali huquqiy xulq-atvorni shakllantirishdagi roli yoritiladi. Tadqiqot natijalari milliy g'oya tamoyillarini to'g'ri tushunish va ularni amaliy hayotga tatbiq etish huquqiy madaniyatni oshirishning eng samarali yo'llaridan biri ekanligini ko'rsatadi.

Kalit so'zlar: Milliy g'oya, huquqiy madaniyat, huquqiy ong, ijtimoiy-psixologik mexanizmlar, fuqarolik mas'uliyati, vatanparvarlik, ijtimoiy faollik, ma'naviyat, huquqiy tarbiya, shaxs ongining shakllanishi.

Аннотация. В данной статье анализируется роль принципов национальной идеи в развитии правовой культуры граждан, а также их социально-психологические механизмы воздействия. Национальная идея, выступая важным фактором формирования общественного сознания, способствует развитию правового мышления, чувства ответственности, патриотизма, социальной активности и уважения к закону. Подчеркивается, что повышение правовой культуры зависит не только от государственной политики, но и от социальных и психологических процессов, происходящих в сознании личности. В статье раскрываются воспитательные, нравственные

и духовные аспекты влияния национальной идеи на формирование правомерного поведения. Результаты исследования показывают, что правильное понимание и практическое применение принципов национальной идеи является одним из наиболее эффективных путей повышения правовой культуры общества.

Ключевые слова: национальная идея, правовая культура, правовое сознание, социально-психологические механизмы, гражданская ответственность, патриотизм, социальная активность, духовность, правовое воспитание, формирование общественного сознания.

Abstract. This article examines the role of the principles of the national idea in developing the legal culture of citizens, as well as the socio-psychological mechanisms through which these principles influence individuals and society. The national idea, as an important factor shaping public consciousness, contributes to the development of legal thinking, responsibility, patriotism, social activity, and respect for the rule of law. It is emphasized that the improvement of legal culture depends not only on state policies but also on the social and psychological processes occurring within individual consciousness. The article highlights the educational, moral, and spiritual aspects of the national idea in forming lawful behavior. The research findings show that proper understanding and practical application of the principles of the national idea are among the most effective ways to enhance the legal culture of society.

Keywords: national idea, legal culture, legal consciousness, socio-psychological mechanisms, civic responsibility, patriotism, social activity, spirituality, legal education, formation of public consciousness.

Kirish. Bugungi kunda jamiyatning rivojlanishi nafaqat iqtisodiy yoki texnologik omillarga, balki odamlarning huquqiy ongiga va huquqiy madaniyatiga ham chambarchas bogʻliq. Chunki qonunni bilgan va unga amal qiladigan fuqaro – barqaror jamiyatning eng asosiy tayanchi hisoblanadi. Huquqiy madaniyatning shakllanishida esa milliy gʻoya tamoyillari juda katta rol oʻynaydi. Milliy gʻoya nafaqat odamlarni bir maqsad atrofida birlashtiradi, balki ularda masʼuliyat, Vatanga hurmat, adolatga sodiqlik va tartib-intizom kabi fazilatlarni uygʻotadi. Aynan shu psixologik omillar fuqarolarning huquqqa boʻlgan munosabatini oʻzgartiradi, ularni qonunga hurmat bilan qaraydigan shaxslarga aylantiradi.

Ushbu maqolada men milliy gʻoya tamoyillarining aynan qanday ijtimoiy-psixologik mexanizmlar orqali huquqiy madaniyatga taʼsir qilishini sodda, tushunarli va hayotiy misollar bilan yoritib berishga harakat qildim.

Huquqiy madaniyat: mazmuni va ahamiyati

Huquqiy madaniyat — bu shaxsning huquqiy bilimlari, huquqiy ongning yetukligi, qonunlarga hurmati va ularga amal qilish odatining uygʻun tizimidir. Huquqiy madaniyat shartli ravishda jamiyat va shaxs huquqiy madaniyatiga ajratiladi. Jamiyatning huquqiy madaniyati huquqiy ongning huquqiy qonuniylilikning, qonunlarni takomillashtirish va huquqiy tajribaning muayyan darajasini aks ettiradigan hamda imsoniyat huquq sohasida yaratgan butun boyliklarni qamrab oladigan ijtimoiy madaniyatning bir turi sifatida koʻriladi. Shaxsning huquqiy huquqiy madaniyati jamiyat huquqiy madaniyatining uzviy tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu faoliyat huquq sohasida jamiyat taraqqiyotiga va uning madaniyatiga mos keladi va natijada shaxs jamiyatning doimiy huquqiy boyishi sodir boʻladi. Uning asosiy tarkibiy qismlari:

1. **Huquqiy ong** — shaxsning huquqiy bilimlarga ega boʻlishi va qonuniy meʼyorlarni tushunishi.

2. **Huquqiy tafakkur** — qonunlarni ongli qabul qilish va ularga nisbatan munosabat.

3. **Huquqiy xulq-atvor** — kundalik hayotda qonunlarga amal qilish odati. Huquqiy madaniyatning shakllanishi faqat huquqiy maʼlumotlar bilan chegaralanmaydi — u ijtimoiy muhit, taʼlim tizimi, tarbiya, davlat siyosati va milliy qadriyatlar taʼsirida rivojlanadi. Ayniqsa, milliy gʻoya tamoyillari huquqiy madaniyatning mustahkam psixologik asosini yaratadi.

Milliy gʻoya va uning tamoyillari

Milliy gʻoya — bu xalqning tarixiy tajribasi, maʼnaviy merosi, orzu-intilishlari, qadriyatlari va taraqqiyot yoʻlini mujassamlashtiruvchi mafkuraviy tizimdir. U shaxsning dunyoqarashini shakllantiradi, jamiyatni birlashtiradi va fuqarolik masʼuliyatini oshiradi. **Milliy gʻoya** — muayyan millat hayotiga mazmun baxsh etadigan, uni ezgu maqsad sari yetaklaydigan fikrlar majmui. U millatning oʻtmishi, buguni va istiqbolini oʻzida mujassamlashtiradi, uning tub manfaatlarini, maqsadlarini ifodalaydi. Milliy gʻoya oʻz mohiyatiga koʻra, xalq, millat taqdiriga daxldor boʻlgan, qisqa yoki uzoq muddatda hal etilishi kerak boʻlgan vazifalar va moʻljallarni ham aks ettiradi. Har bir xalq oʻz tarixining burilish nuqtalarida, avvalo mafkura masalasini, uning oʻzagini tashkil etadigan, oʻziga xos oʻq, birlashtiruvchi yadro vazifasini oʻtaydigan ijtimoiy gʻoyani shakllantirish muammosini hal etadi. Bunga esa milliy gʻoya orqali erishiladi. Milliy gʻoya muayyan darajada insoniyat taqdiriga taʼsir qiladi. Milliy gʻoyaning yosh avlodni vatanparvarlik ruhida tarbiyalash, yoshlar qalbiga insonparvarlik va odamiylik fazilatlarini, umuminsoniy

qadriyatlarni singdirishda ahamiyati katta hisoblanadi. Milliy g'oya vositasida el-yurt birlashadi, o'z oldiga buyuk maqsadlar qo'yadi va ularni ado etishga qodir bo'ladi.

Milliy g'oyaning asosiy tamoyillari quyidagilardan iborat:

- **Vatanga muhabbat va sadoqat**
- **Milliy birlik va hamjihatlik**
- **Ma'naviy merosga hurmat**
- **Adolat va qonuniylik prinsiplariga sodiqlik**
- **Bag'rikenglik va tinchliksevarlik**
- **Taraqqiyotga intilish**

Ushbu tamoyillar shaxs ongiga ma'lum psixologik yo'nalish beradi. Natijada fuqarolar qonunlarga ongli ravishda hurmat bilan qaraydi, o'z burchini biladi va mas'uliyat bilan amal qiladi.

Milliy g'oya tamoyillarining ijtimoiy-psixologik mexanizmlari

Milliy g'oya fuqarolarning huquqiy madaniyatini bevosita oshiradigan bir qator psixologik mexanizmlar orqali ta'sir qiladi. Eng asosiylari quyidagilar:

1. Ijtimoiy identifikatsiya mexanizmi - shaxs o'zini jamiyat, millat, davlat bilan bog'lab oladi. "Men shu xalqning farzandiman" degan tuyg'u unda mas'uliyat, qonunlarga hurmat, jamiyatga foydali bo'lish hissini kuchaytiradi. Bu jarayon huquqiy xulq-atvorning shakllanishiga asos bo'ladi.

2. Motivatsion mexanizm - milliy g'oya fuqaroni vatan ravnaqi, tartib-intizom, adolat uchun harakat qilishga undaydi. Motivatsiya kuchaysa — qonuniylikka amal qilish tabiiy ehtiyojga aylanadi.

3. Ijtimoiy nazorat mexanizmi - jamiyatda ma'naviy qadriyatlar asosida shakllangan ijtimoiy nazorat mavjud: mahalla, oilaviy tarbiya, ta'lim tizimi, jamoat fikri. Bu nazorat shaxsni ongli ravishda huquqiy me'yorlarga rioya qilishga yo'naltiradi.

4. Me'yor va qadriyatlarning ichkilashtirilishi - psixologiyada bu jarayon internalizatsiya deb ataladi. Shaxs milliy va huquqiy me'yorlarni nafaqat biladi, balki ularni ichki e'tiqod sifatida qabul qiladi. Bu eng barqaror huquqiy madaniyatni yuzaga keltiradi.

5. Rol modellari (o'rnak shaxslar) - tarixiy shaxslar, ajdodlar merosi, zamonaviy qahramonlar yoshlar ongiga kuchli psixologik ta'sir ko'rsatadi. Ularga ergashish orqali yoshlar odob, qonuniylik, halollik va mas'uliyatni o'rganadi.

6. Ijtimoiy kommunikatsiya mexanizmi - ommaviy axborot vositalari, internet, ta'lim tizimi, madaniy tadbirlar milliy g'oya va huquqiy madaniyatni

Learning and Sustainable Innovation

targ'ib qiladi. Ijobiy axborot maydoni shaxs ongini sog'lom shakllantiradi.

Milliy g'oya huquqiy madaniyatga ko'rsatadigan amaliy ta'siri

Milliy g'oya tamoyillari jamiyatdagi ko'plab sohalar orqali fuqarolarning huquqiy madaniyatini mustahkamlaydi:

- **Ta'lim tizimi** orqali "Tarbiya", "Huquq asoslari" va "Milliy g'oya" fanlari yoshlarning huquqiy ongini kuchaytiradi.
- **Mahalla instituti tarbiya** va ijtimoiy nazoratning eng samarali shakli bo'lib, tartib-intizomni qo'llab-quvvatlaydi.
- Vatanparvarlik ruhidagi tarbiya — Konstitutsiya, davlat ramzlari va qonunlarga hurmatni shakllantiradi.
- **OAV va internet** ijobiy mafkuraviy ta'sir orqali huquqiy madaniyat uchun qulay axborot muhitini yaratadi.
- **Yoshlar siyosati** — fuqarolik mas'uliyatini oshiradi, huquqiy faollikni rag'batlantiradi.

Natijada, milliy g'oya va huquqiy tarbiya uyg'unlashganda jamiyatda qonun ustuvorligi, milliy birlik va ijtimoiy barqarorlik kuchayadi.

Xulosa

Fuqarolarda huquqiy madaniyatni rivojlantirish — zamonaviy jamiyat taraqqiyotining eng muhim omillaridan biridir. Milliy g'oya tamoyillari esa bu jarayonning psixologik asosini yaratadi. Shaxsning jamiyat bilan identifikatsiyasi, motivatsiyasi, ijtimoiy nazorat, qadriyatlarni ichkilashtirish, o'rnak shaxslarga ergashish va kommunikatsiya mexanizmlari orqali huquqiy madaniyat barqaror tarzda shakllanadi.

Yakun qilib aytganda, fuqarolarning huquqiy madaniyatini oshirish — jamiyatning eng muhim vazifalaridan biridir. Buni faqatgina qonunlarni ko'paytirish yoki jazolarni kuchaytirish bilan hal qilib bo'lmaydi. Eng asosiy yo'l — insonning ongiga, dunyoqarashiga ta'sir qilish. Milliy g'oya tamoyillari esa aynan shunday ta'sir kuchiga ega: ular shaxsda Vatanga muhabbat, mas'uliyat, birdamlik, halollik va qonunga hurmat kabi fazilatlarni mustahkamlaydi.

Milliy g'oya va huquqiy madaniyat uyg'unlashgan jamiyatda tartib, adolat, qonuniylik va fuqarolik mas'uliyati yuqori bo'ladi. Shu bois ushbu tamoyillarni chuqur o'rganish, targ'ib qilish va amaliyotga tatbiq etish bugungi kundagi ustuvor vazifalardan biridir. Agar milliy g'oya mazmuni yoshlar ongi va kundalik hayotga chuqur singib borsa, huquqiy madaniyat tabiiy ravishda oshadi va jamiyat yanada barqaror, mehribon va adolatli bo'ladi. Shuning uchun milliy g'oya tamoyillarini

to‘g‘ri tushunish, ularni tarbiya va ta‘limga, ijtimoiy hayotga tatbiq etish – bugungi kunning eng zarur vazifalaridan biri deb hisoblayman.

Adabiyotlar ro‘yxati:

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.
2. “Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni rivojlantirish” konsepsiyasi
1998, 11-b
3. Islomov.Z.M.Davlat va huquq nazariyasi.-T.: Adolat, 2
4. U.Tajixanov, A,Saidov. Huquqiy madaniyat nazariyasi 1-tom. - Toshkent.
- 5.Jamiyatda huquqiy madaniyatni yuksaltirish Milliy dasturi to‘g‘risidagi O‘zbekiston respublikasining Oliy majlisining qarori.
6. Lex uz
7. Cyberleninka.uz
8. www.wikipedia.org